РАДЯНСЬКІ РЕПУБЛИКИ В 1923 РОЦІ.

(Огляд написаний спеціяльно для "Укр. Роб. Вістей".)

XVIII.

ЛІТЕРАТУРНІ УГРУПОВАННЯ В ХАРКОВІ.

В українській пресі поза кордонами Радянської України багато вже писалося й пишеться про нові літературні сили України, а Харкова зокрема. Пишеться про них ріжно, залежно від того хто й де пише. Писака з винниченківсько-шаповалівської "Нової України" називає, напр., нових пролетарських письменників "українськавями".

Воно й не дивно, бо що можуть сказати, ті на адресу яких найкращий сучасний поет Павло Тичина каже:

"Сконайте, здохніть у пивних, щоб ваші й кости перетрухли й поцвіли... Сакви надіньте й жалко руку простягніть"...

"Українськав" — зашипіла на Тичину компанія з "Нової України".

Та не про них я тут хочу говорити.

Про літературні угруповання на Україні можна багато говорити і я дуже хотів би застановитися бодай на деяких видатніщих літературних одиницях. Бо оскільки я слідкую за пресою, ці сили на американському континенті мало знані.

В самім Харкові є дві групи молодих письменників, що стоять на революційнім ґрунті. Ними є "Плуг" (спілка селянських письменників) і "Гарт" (спілка пролетарських письменників).

"Плуг" заснувався ще в марті 1922 р. і має до тепер свої філії по всіх головніщих містах України. Головним основателем і руководителем "Плуга" є Сергій Пилипенко, або як його жартом називають "отаман Плужан". Серед харківських Плужан С. Пилипенко є найстарший віком і одинокий, що походить з інтеліґентної родини, як це він сам сказав мені, а всі инші члени — це сини і дочки селян.

Більшість членів "Плуга" є одночасно активними членами Комуністичної Спілки Молоді. Многі з них вже досить знані на літературнім полі, а С. Пилипенко є редактором "Селянської Правди і співробітником "Червоного Шляху". В поезії він більше пише байки. Так вийшов збірник його байок п. н. "Байківниця", про яку Пилипенко каже:

"Побачиш байківницю,
Ти не кажи — дурниця,
Бо пригадай мій любий,
Як кажуть старі люде:
— "Співай пісень!" — "Не вмію!"
— "Кажи байки!" — "Не смію!"
Чого-ж то воно так
Прикинувся той ляк?

Пилипенко написав також дуже цікавий твір п. н. "Євангеліє Часу". Написав він його за Полем Бертло, з есперантської мови. Багато нових українських поезій, він перекладає на російську мову і його переклади уважаються кращими за оригінали.

Найбільше життя виявляє "Плуг" у своїх літературних вечірках, які він відбуває що тижня. Так звані "понеділки".

На тих вечірках молоді письменники читають свої ніде ще не друковані твори, там вони вислухують свою першу критику, від якої залежить, чи даний твір має побачити світ, чи лишитись в архіві свого творця.

Хоч ідейного розходження між "Плугом" й "Гартом" не має, однак вони існують як цілком відрубні тіла. На літературні вечірки одні до других ходять і часто зводять там боротьбу над "формою і змістом" нової поезії.

В суботу, 28. липня, я попав на спільну вечірку "Плуга" й "Гарту", улаштовану в Сельбудинку з приводу педагоґічного з'їзду в Харкові. На цю вечірку вони запросили учасників з'їзду. Там перший раз мені прийшлося познайомитися з тими літературними вечірками. І треба признати, що вечірки ці дуже цікаві і притягають велику скількість слухачів (300—500 осіб), переважно студентської молоді.

На згаданій вечірці читали свої твори: В. Поліщук, В. Сосюра, М. Хвильовий, Гр. Коляда, Остап Вишня (фейлетоніст) і инші.

Не подумайте, читачу, що це якісь "великі" люде, у фраках, з високою освітою. З Сосюрою й Хвильовим я стрінувся ще того самого дня в редакції "Вістей". Це є хлощі, молоді робітники з Донбасу. Вони пережили цілу горожанську війну на фронті з карабіном в руках, яку й оспівали в своїх творах. Це ті, що

"Вкраїну з краю в край проходили
з боями.
Червоно танув сніг в пожежах
барикад.
І громом молодим котилося над нами,
Лунало по ланах: "Вперед, за владу
Рад!"

(Сосюра, — "Червона Зима".)

Але геройства, того напомпованого "геройства", у них також не замітите, як не замітите його і в їх творах.

Ось читає свій твір Сосюра. Читає тоненьким співучим голосом, читає не для авдиторії, але сам для себе. Вже відмінніще від него читає Хвильовий. Цей читає й хвилюється, коротко вриваючи свої слова. Але голос мягкий і в нім наче чується: "слухайте, судіть, але не судіть остро".

Великий контраст до Сосюри й Хвильового — Валеріян Поліщук, також молодий поет, член "Гарту". Той читає грімко, скоро, уривчасто, не читає, а деклямує, навіть з рухами.

З Плужан крім Пилипенка, активні в дискусіях Шевченко, Божко, Коляда.

На спільній "Плуга" й "Гарта" вечірці мені прийшлося бути свідком острої критики а відтак палкої дискусії. Після закінчення читання творів, Пилипенко, як предсідатель, дав слово присутнім. Але що ніхто не зголошувався, то Пилипенко викликав відомого педагога Я. Чепіґу, що прибув з Київа на педагоґічний з'їзд. Чепіга встав і перепрошуючи, з великими обходами почав говорити про те, що з сучасних нових поезій йому дуже трудно підібрати дещо до шкільних підручників.

Ніеля Чепіги встало ще кількох і посипалася остра критика. Критикували не так зміст, як форму писання, хоч до певної міри діставалося й змістови. З публики боронив нових поетів Галичанин, проф. географії Геринович, який прибув на педагоґічний конґрес до Харкова з Камянця на Поділю разом з Ростиславом Заклинським. Самі поети також боронили своїх творів, але слабо, а Хвильовий таки отверто сказав, що така критика може відбити декому з молодих, починаючих письменників охоту до писання. Як також він вказав, що на цих вечірках виступають такі письменники, для яких ці вечірки є нічим иншим, як студією. Почувши проти себе, так би сказати, один фронт, Плужане і Гартованці виступали того вечера також одним фронтом, тоді, як при инших обставинах вони остро одні других критикують.

Перший раз на цім вечірку мені прийшлося чути Остапа Вишню, який прочитав свої два фейлетони, якщо не помиляюсь п. н. "Київські усмішки". Остап Вишня є любимцем на цих літературних вечірках. Остап Вишня (псевдонім) співробітник харківських "Вістей" і найкращий фейлетоніст на Радянській Україні, а може й в цілім союзі. Пише він свої фейлетони на теми дня, фейлетони повні сарказму, меткі і дошкульні. Коли він прочитав оден фейлетон, то замість критики його попросили прочитати ще оден.

Вечір затягнувся далеко за північ. Вже коли пізніще мені знова доводилося бувати на цих літературних вечірках, та придивитися, я переконався, що ці вечірки є дійсно студією не лише для самих письменників, але для всіх учасників.

Пролєткор.

(Дальше буде.)

Товариші! Не забувайте про поміч "Укр. Роб. Вістям!"

СПІЛКА СЕЛЯНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ "ПЛУГ".

Сидять: (з ліва на право) — П. Голота, С. Божко, І. Шевченко, С. Пилипенко, А. Панів.
Стоять: І. Кириленко, І. Свистун, І. Сенченко, О. Копиленко.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО В СВІТЛІ ЕПОХИ.

Публіцистична розвідка, написав Андрій Річицький, Українсько - Американське видавництво "Космос", 200 сторін.

Багато книжок і книжечок написано про Тараса Шевченка, багато лекцій прочитано про його життя і поетичну творчість, але найкращу розвідку про Шевченка дає нам книжка Андрія Річицького — **"Тарас Шевченко в світлі епохи".**

— Аж жаль, що написав її укапіст — сказав мені оден видатний український комуніст-большевик, бувший лівий есер боротьбіст. — Такої книжки не було ще досі про Шевченка і певно, що не скоро буде — додав цей самий товариш.

Тільки недавно вдалося мені перечитати цю книжку і перечитати не з "примусу", але з заохоченням.

Скільки то перів поломили довкола творчости Шевченка і довкола самої його особи люде, партії і секти ріжних напрямків й кольорів. Аж нудно на це дивитись, як ріжні огидні світські і духовні спекулянти старалися (і стараються) всіма силами прикривати свої темні шкурницькі інтереси іменем і творчістю Шевченка. Тому тимбільше робітництво повинно привитати книжку А. Річицького.

На самім вступі своєї книжки — "Тарас Шевченко в світлі епохи" — Андрій Річицький пише:

"Н. Ленін в одній своїй праці говорить, що гнобительські кляси за життя великих революціонерів платять їм постійними переслідуваннями, скаженою лютістю та походом брехонь і наклепів, а після їхньої смерти намагаються перетворити їх у нешкідливі ікони, так би мовити, канонізувати їх на "втіху" пригніченим клясам, в той же час вихолощуючи революційний зміст з їхнього вчення та споганюючи його".

І Андрій Річицький відносить ці слова Леніна і до "обробки" Шевченка бувшими його ворогами і до "обробки" його теперішніми соціяльними противниками, які "ничтоже сумяшеся", створили з него "культ національного пророка", одночасно затуляючи революційно - бунтарський зміст його творчости".

Книжка А. Річицького, — "Тарас Шевченко в світлі епохи", не дивлячись на те, що автор пірнув в таку глибину ріжних питань, як 1. Культ і критика Шевченка; 2. Україна перед Шевченком; 3. Соціяльне походження Шевченка; 4. Національно - козацька романтика минувшини; 5. Серед українського панства; 6. Славянофільство й Кирило-методіївські братчики; 7. Мужицька фільософія; 8. Кріпацтво й Шевченко; 9. Бунт проти офіціяльного суспільства; 10. Поглиблення соціяльної поезії; 11. Зародки ідеольогії пролетаріяту; 12. Без суспільного ґрунту; 13. Суспільно-історичне значіння Шевченка (повний зміст книжки) — не дивлячись, кажу, на глибину порушених автором питань, книжка читається з насолодою.

Читаєш і наче бачиш перед собою живі образи подій і тих суспільних відносин, з яких вийшов, серед яких жив і працював Тарас Шевченко. Це все описано так просто і так зрозуміло, що коли читаєш, одночасно сам собі говориш: "та це-ж якраз так, як я думав, як воно відбувалося. Я навіть знав, що воно так, а не инакше, але воно чомусь не приходило мені до голови висловити це".

Таке буває дуже часто, коли читаєш цінний твір, що висловлює правдивий погляд на життя чи події. Пригадую, як в самий пожар російської революції і горожанської війни, я зачитувався промовами Леніна, виголошуваними на ріжних конґресах. Як він в цих промовах освітлював минуле, бічував сучасне і предсказував майбутнє.

Може хто скаже — дивне порівнання. Може й справді дивне! Та хто дивується, того я відішлю до книжки Андрія Річицького — "Тарас Шевченко в світлі епохи".

Тільки, товаришу читачу, я відсилаю вас до тої книжки з умовою, що ви будете її читати так-же старанно і з увагою, як старанно і з увагою вона написана. Її треба читати і зачувати прочитане, розбирати, а тоді тільки буде корисним це читання.

Розмір ґазетної статті не дає нам можливости застановитися подрібніще над цею книжкою, однак ми скажемо: що було неясного і не зрозумілого в Шевченкові для многих його критиків і рецензентів ріжних напрямків, те є ясним для Річицького. Так, Річицький з гори бє комуніста Є. Григорука (покійного вже), що видав в 1921 році на Україні прекрасний шевченківський збірник "Великий Бунтар", в якім він дивується, що

..."нарід, на території якого майже небуло індустрії, а сільське господарство провадилось допотопними засобами — цей нарід виявляє несподівано пишний розквіт літератури і висовує генія, істнування якого ні сучасним оточенням, ні попереднім розвитком — нічим не пояснюється. А тому творчість Шевченка належить до "мало зясованих явищ світової історії".

І Річицький відповідає Григорукови:

"Тут уже Шевченко перетворюється просто таки у предивне диво, йому же несть пояснення. Виходить, що ґенії із себе творять історію, а не самі суть її продуктами. Що й казати, з такими засобами революційна публіцистика далеко не зайде".

І тут-же додає:

"Завдання марксістської публіцистики, скільки вона підходить до явищ літературної творчости, полягає в тому, що вона мусить студіювати соціяльно-економічну будову та витворені нею ідеольоґії тих суспільних процесів, що на ґрунті їх зростають і фільософи, і політики, і поети".

І Річицький найкраще освітлює в своїй книжкці ту соціяльно-економічну будову і витворені нею процеси, з яких вийшла і в яких скристалізувалась ціла творчість Тараса Шевченка.

Досить влучну відповідь дає Річицький поетові-гетьманцеві Б. Лепкому, який, видаючи в 1920 р. твори Шевченка, остався вірний царській цензурі і, як каже Річицький, "просто притягає Шевченка за чуба до ідеольоґії петлюрівської буржуазно - контрреволюційної державности".

Ще пару слів на закінчення. Многі робітничі товариства в Канаді й Злуч. Державах майже що року улаштовують концерти і вечірки в память Т. Шевченка, на котрих виголошують реферати присвячені його памяти. Часто від тих "рефератів" самому Шевченкови кости в гробі перевернулись би, якби він їх почув. Я вже нічого не згадую про ріжні патріотичні товариства та церковні брацтва. Дурному і безсовісному й бог не памятає.

Але робітничі організації повинні стояти на висоті свого завдання і не ображати чести своїх учителів, представляючи їх в мильнім світлі. Не треба робити чоловіка тим, чим він ніколи не був. Тому всім робітничим товариствам, що думають цего року святкувати память Тараса Шевченка, я раджу сейчас-же **купити і перечитати** книжку Андрія Річицького п. н.: **"Тарас Шевченко в світлі епохи".** Обовязком також є кожного робітника знати, хто був Т. Шевченко. Ця книжка коштує лише 75 центів і набути її можна кожного разу в редакції "Українських Робітничих Вістей".

Волинець.

ЯПОНІЯ ЗА ВИЗНАННЯМ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗА.

ТОКІО, 13. лютого. — Промовляючи на конференції губернаторів в Токіо міністер закордонних справ К. Матсуї заявив, що "Японія зробить все можливе, щоби як найскорше привернути нормальні зносини зі Союзом Соц. Рад. Республик, помимо великих ріжниць в поглядах і політиці обох держав".

Міністер Матсуї коментуючи визнання радянського правительства Англією і Італією висловив надію, що Японія піде небавом слідами тих держав.

Японська преса майже вся без виїмку домагається від правительства, щоби воно як найскорше визнало радянське правительство, вказуючи на великі користи, які може мати Японія, коли будуть привернені нормальні зносини з С.С. Р.Р.

Йосафат Тихончук. 1)

Товариство "Пшик"

I.

На неділю ми все радо ждемо, бо це благословенний для нас день. Цілий тиждень, як встаєш ранком до роботи і протираєш заспані очі, думаєш:

— Ба коли-то я вже вісплюся так, аби не хотіти спати?

І тоді десь в глибині серця тріпочеться, гейби ластівка по дощі, радісна вістка:

— В неділю! В неділю!

А в нас в Канаді неділя — справді божий день. Хоч згинь, а піти нікуди. Правда, часами тихцем "святкуємо", але не все виходить тихцем. Буває, що з носа і з голови потече червона юшка. Пємо білу — вопочу юшку, а з носа і голови тече червона.

Та не думайте, що й я такий самий. Я собі звичайний чоловічок, називаюся Харлампій Спюшок, але не тому, що люблю спати, а тому, що так звався мій батько і мій дід і прадід і геть-геть пра-пра-прадід. Бог святий знає, чого це так. А до того в Канаді мене кличуть по англійськи "Спашек". Це мабуть тому, що літом їзджу на фармі, де маю багато до діла з пашею. Але відки вони знають?

Є в мене, славити господа жінка, звалася Паранька в старому краю, а тут Параскевія. Бог з нею! Нехай Параскевія. Тільки й спокою, що Параскевія, а то, як забудуся і назву Паранькою, то в хаті ціла фабрика.

Бувало надоїсть мені вже це життя і я підійду на пальцях до неї, тай тихо-тихо кажу:

— Паранько!

А вона як глипне на мене, як затрясе своєю настобурченою гривою (зачесана по панськи), то — всі пляни мої підуть в ніщо і вночі сняться мені чомусь свині, що гризуть мої вуха.

А раз таки не забувся тай вимовив, як треба:

— Параскевіє! Є в нас тих три сотки, то вертаймо в старий край. Там села, поля, верби...

А моя Параскевія віддула губи, подивилась вовком і як зашипить:

— Ой тото дам тобі верби! Ти що, здурів на старі літа? А я що буду робити в старім краю? Знов капуста, фасолі, огірки і затирка? Та там ані "паїв" ані "кеків" ані "айскрімів". А хіба наша їмость так ходить, як я? Та ти їдь на зломану голову, а я не поїду.

Слухаю я, слухаю цеї проповіди моєї Параскевії, тай тихенько думаю собі:

— Ей мой! А ти забула, як сапала бувало на панському лані, або як ходила з подрапаними стернею ногами?

Отак думаю і боюся сам за себе. Бо Параскевія може відгадати навіть думку мою, а я не хочу, аби мені знов снилися свині.

II.

Я хочу вам росказати, як в нас зорганізувалося товариство. Це було так:

Якось на тижні, як я спочивав (дрімав) підчас обіду на лавці в фабриці, до мене підійшов Пантелеймон Здирко. Ви його не знаєте? Ого-го! Розумний і вчений хлоп! Кажуть скінчив... — ну, що скінчив, то скінчив, але розумний. Як вам заговорить, то так, якби з книжки читав. Ані не загикнеться. І ніхто не розуміє його. Щож — вченість, наука! Де вже нам до того!

— Слухайте добродію Спюшок! — каже до мене, тай дивиться просто в очі мені.

— Слухаю пане Здирку.

— Під тиском вертикальної атмосфери на канадійському горизонті, — каже мені Здирко — ми примушені подумати про організаційну прогресу. Яко-же в нашому місті такої не находиться до сущого часу, за моїми ініціятивами і конверзаціями перший фундамент в неділю в 10-тій годині заложений буде. Приходіть добродію Спюшок!

Я з усеї сили витріщив на него очі і думаю собі:

— Чи це сниться мені, чи може справді я таки ані слова не розумію з промови вченого чоловіка?

— Вибачайте за слово пане Здирку, — кажу йому — але скажіть ще раз, так, на хлопський розум.

Здирко шморгнув носом, погладив гарне-виголене лице, прижмурив сірі очі і ніби трохи усміхнувся. Мені стало соромно, що я такий дурний.

— Так і так — почав знову Здирко. В неділю в 10 годині ми, себто я, скликаю до купи добрих людей, які-то зможуть закласти своє товариство, для валяризації і експлуатації книг, книжок і книжочок, а також часописмів ґатунку ріжного, но! — інтелектуально-еволюційного.

Малощо второпав я з цього пояснення, але зрозумів, що Здирко хоче в нас заложити якесь товариство. Ну, я не від того, бо дома маю таке товариство, що й слова сказати неможу. Моя Параскевія за всі товариства. А тепер — готовий я вратувати себе. Хоч між люди піду час від часу.

— Пане Здирку — кажу я. Товариство річ вальорна і дай боже здоровля вашій голові, що таке придумала. Я в неділю прийду, але... ну знаєте самі... Самому мені йти якось... тое...

Та Здирко вчений хлоп. Він моргнув, прижмурив одно око і ласкаво поплескав по мойому плечі.

— О добродію Спюшку, я знаю! Женська плоть в прогресі конкретна стабілізація. Яко-же ум мій працює активним-енергічним током, моя повинність родинні конклюзії вивести на чисту воду. З вашою панею я обмінюся думками і в неділю ви прийдете разом. Піду на дискусію з нею.

Мені, гейби камінь з грудий впав. І добрий-же чоловяга цей Здирко! — подумав я. Вправді говорив він щось про тік і калюжі, але всетаки сказав, що переговорить з моєю Паранькою.

На цьому ми розійшлися, та я вже до вечера думав про товариство. Що то буде з того товариства? Читати книжки і книжечки та ґатунки ґазет, річ гарна, але де мені вже до того? А може сам Здирко буде читати, а ми послухаємо. Товариство, значить товариство. От посходимося до купи і буде товариство. Як то є! Жив чоловік 40 літ і мав тільки з Паранькою товариство, а теперь багато нас. Та нехай буде й товариство!

***

Ще я з роботи не переступив порогу, як моя Паранька, що качала на столі тісто, заторкотіла:

— Абис знав, абис памятав! В неділю рано підемо на комедію.

— От тобі й на! — кажу. На яку?

— Пан Здирко був і казав. А ти не питай, як не знаєш.

— Але-ж Параскевіє! — почав я. Ти може не зрозуміла? Пан Здирко хоче в неділю закладати товариство, а не комедію.

Ех, як скочила моя Паранька.

— Слухай! — крикнула. Я тобі нераз казала: як говориш до мене, то мовчи!!

І я притих. Може й її правда. Може я не так зрозумів Здирка? Підожду до неділі і буду знати. А тепер загризатися з Паранькою не хочу, бо знов будуть снитися свині, що гризуть мої вуха.

(Далі буде.)

ЧИТАЙТЕ НОВУ КНИЖКУ!

Кожний робітник і фармер повинен читати і знати

ПРО СУТЬ ТА ПРИЧИНУ ТУБЕРКУЛЬОЗИ.

Написав Др. М. Сисак.
Ціна тільки 10 центів.

Замовлення слати до:

UKRAINIAN LABOR NEWS
Cor. Pritchard and McGregor Sts.
Winnipeg, Man.